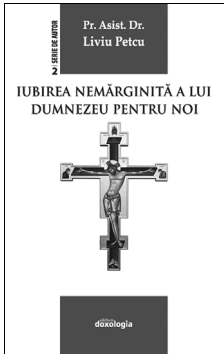

RECENZII

Pr. asist. dr. Liviu Petcu, *Iubirea nemărginită a lui Dumnezeu pentru noi*, Editura Doxologia, Iași, 2018, 430 p.

Autorul prezintă publicului o carte despre îndumnezeirea omului, de fapt, despre divino-umanitate, din perspectiva uneia dintre cele mai importante virtuți creștine – iubirea de Dumnezeu și de semen, semenul care tinde să fie ἴσόθευ¹.

Întotdeauna, o astfel de carte este binevenită, dar mai ales în lumea de astăzi, când viața socială și individuală este marcată de un pragmatism vulgar, de slăbirea credinței și a încrederii în puterea iubirii, în valorile moral-religioase, valori care, în postmodernismul târziu, au fost sau sunt încă eclipsate sau anihilate. Lumea caracterizată cândva de Th. Hobbes este, desigur, o lume a violenței, a concurenței, a luptei în care, cum consemna, de exemplu, și Balthasar Gracian în cea de-a șaptea carte a *Criticon*-ul său intitulată „Cișmeaua amintirilor” (cișmea în sens de izvor) – „Cine te mângâie pe cap (desigur cu prefăcută dragoste/iubire) urmărește să ți-l spargă”; „cine te laudă (prefăcut) duminica, îți poartă sâmbetele”.

Epoca noastră pare a nu se deosebi prea mult de ceea ce a fost cândva, la sfârșitul civilizației eleniste și apariția primelor comunități creștine, pe ruinele statului/imperiu, apoi, pe cele ale regatelor/state ale diadohilor, urmași ai lui Alexandru Macedon, integrate apoi sub uriașa putere a Romei – Uniune – care a cunoscut câteva secole de stabilitate, după care s-a prăbușit și ea.

În astfel de condiții social-istorice, vine aproape de la sine că probleme precum fericirea, mila, iubirea sunt de o complexitate dezarmantă, ceva ce reiese chiar din primele pagini ale cărții, pagini

¹ ἴσόθεος, -ητος, ἴη - înseamnă în greaca veche: egal, egalitate, potrivire *apud* Laurențiu Gabriel Ionescu, *Dicționar grec-român*, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2011, p. 83.

în care autorul are în vedere atât planul laic, istoric, cât și cel religios și determinarea istorico-politică a unor evenimente ce țin în primul rând de istoria creștinismului. În condițiile revoluției tehnico-științifice și industriale contemporane, probleme ce țin de tot ceea ce este viu pe Terra capătă o semnificație aparte, nemaifiind doar vorba despre specia „homo faber”, ci de „homo” care fabrică oameni (în eprubetă?!).

O atare situație trebuie analizată nu doar din perspectivă religioasă sau morală, ci și din punct de vedere juridic, filosofic sau spiritual, este, deci, necesar ca valori de acest fel, astfel răsturnate, să fie apărate.

Autorul acestei cărți s-a făcut anterior cunoscut prin cărți, articole, studii publicate mai ales la Editura Doxologia, lucrări în care preponderentă este problematica credinței religioase. În numeroase și frecvente participări internaționale și naționale, prin referate interesante și comunicări, a evidențiat însemnătatea Sfinților Părinți în elaborarea și sistematizarea dogmatică a învățăturilor Ortodoxiei, dar și în anumite volume colective, în antologii, florilegii patristice și în studii care au văzut lumina tiparului.

Desigur, probleme precum: credința religioasă, convingerile științifice, iubirea, mila și multe alte valori morale, culturale, spirituale au prioritate în a fi, de exemplu, apărate de variatele critici de sorginte postmodernistă „întârziată”. În felul acesta, se poate demonstra, pe baza comparării textelor, că interpolarea este o îndeletnicire mai curând de falsificare interesată, de introducere nu doar de cuvinte, ci chiar de propoziții prin care copiștii, traductologii iscusii înlăturau tot ceea ce credeau ei că nu e în acord cu relevanța, că mila și iubirea creștină nu înseamnă alinarea suferinței, ci alienare, individul fiind amenințat de răul și violența celuilalt.

Autorul cărții la care ne referim argumentează că iubirea este și un dar / har de la Dumnezeu spre om, dar și o continuă aspirație spre desăvârșire spirituală, de la om către El, fiind deci o „relație” participativă. Cu toate acestea, iubirea divino-umană nu poate fi fără legătură cu deprecierea a tot ceea ce este rău. În Vechiul Testament, Iahve este prezentat ca fiind crud și răzbunător față de cei care, deși sunt din poporul ales, deviau închinându-se la vițelul de aur, cei căzuți în patima lăcomiei, a avuțiilor de tot felul, a comerțului cu aur și bani, care doar se îndoiau de adevărul Legii.

Îndoiala față de adevărul credinței este contrară iubirii, diminuând puterea acestui sentiment, mai mult încă, anulând relația divino-umană într-un fel de relație oximoronică, cu un singur termen, „R” (), paranteza goală, un „gol adânc”. Iubirea divino-umană este deci coborâre, dar și urcare – „status exinansionis” (nu înjosire), dar și „status exaltationis”. Credința și iubirea fără fericire rămân pseudoprobleme, ceea ce și menționează autorul cărții, dar fără a se raporta mai precis la unii reprezentanți contemporani ai aretologiei, de exemplu, G. Edward Moore. De fapt, εὐδαιμονία înseamnă, ca și iubirea, atât coborâre a divinului înspre om, cât și urcare, desăvârșire treptată, continuă a omului spre Dumnezeu, fără a-L atinge vreodată pe deplin; este deci, și ea, divino-umană.

Nu facem un rezumat al cărții, ci sugerăm doar câteva idei care au constituit preocuparea reflecțiilor autorului care nu s-a limitat strict la domeniul teologic, ci a meditat și asupra altor discipline: Filosofia religiei, Istoria filosofiei, Sociologia religioasă și cea a religiei, Etica, fie numai și prin menționarea unor evenimente istorice reale care au afectat credințele religioase, începând încă din Antichitate, chiar și mai înainte, până în epoca contemporană.

De altfel, prezentarea pe care o facem are următoarea idee centrală: fenomenul religios, ca orice fenomen spiritual-social, nu poate fi separat de condițiile social-istorice concrete specifice epocii în care a apărut și a existat; să ne gândim la religiile din Orientul îndepărtat (Budism, Brahmanism, Confucianism) sau la credințele populațiilor Americii precolumbiene.

Apreciem că această carte va fi folosită de unii cercetători mai larg de cititori, nu doar studenților de la Facultățile de Teologie, Filosofie, Psihologie, precum și celor de la unele secții din cadrul Facultăților de Filologie.

Menționăm în acest sens doar câteva capitole și subcapitole: „Literatura patristică - garanția unei teologii corecte”. Apoi despre importanța și beneficiile spirituale, duhovnicești ale textelor patristice în orizontul cultural românesc, „Sensurile și semnificațiile unor termeni nou-testamentari (ἔρωσ, φιλία, ἀγάπη); analiza comparativă a „semnificațiilor lui ἀγάπη în filosofia antică și în Noul Testament”; „Crucea - cheia tainei iubirii lui Hristos”; „Iubirea de Dumnezeu și iubirea de aproapele” ș.a.m.d.

Din astfel de pagini, reiese că literatura patristică nu trebuie redusă la o simplă lectură, la o acumulare de informații și cunoștințe

din trecut ci, în primul rând, aceasta contribuie la formarea unei atitudini „luptătoare”, active, practic-misionare eficiente. În această privință, trebuie să menționăm mai ales capitolul V: „Mărturia unei iubiri totale: martiriul”, subcapitolul „Importanța centrală a martiriului în Ortodoxie” - jertfa lor este ca o punere în mișcare a vieții sufletești, dar și ca o statornicie a vieții lor sufletești în credința și iubirea de Dumnezeu. Credința nu e doar o datorie, jurământ, ci și o apărare cinstită și sinceră a Tradiției.

Valoarea acestei cărți este, așadar, una paideic-religioasă, trebuind apreciată din punct de vedere al surselor bibliografice folosite, surse patristice, cât și filosofice (stoice, neostoice, neopitagoriciene, neoplatoniciene) prin care se poate constata și efortul autorului de a cerceta și interpreta comparativ istoria trecerii de la antichitatea precreștină antică spre afirmarea impetuoasă, imposibil de a mai fi putut să fi fost oprită, a noii învățături euro-semi-occidentale în primele secole a.p.n.Ch., cu precădere în bazinul estic mediteranean.

Și din punct de vedere teologic, nu numai din cel al științei istoriei, „a trăi în actualitate înseamnă a cunoaște problemele epocii respective, inclusiv cele religioase”, așa că, astăzi, teologii ortodocși nu se mai pot limita doar la preocupări seco-scolastice medievale, ci, în mod necesar, trebuie să fie atenți la viața socială, practică și la cea individuală de zi cu zi, predicând și propovăduind cuvântul Mântuitorului. Tocmai în acest sens, afirmă și autorul cărții, că adevărurile revelate ale Sfinților Părinți, adevăruri colectiv-consimțite „sunt de o autoritate de neînvins” (p. 45). Adică, acestea sunt ale „Bisericii (bineînțelese că Ortodoxe) celei Una” (p. 45). Aceasta nu înseamnă nicidecum intoleranță fanatică, căci propovăduirea este făcută cu smerenie, deși cu credință tare, căci numai astfel pot fi însănătoșite, purificate psihologic, moral, mintea și sufletul celor care se îndoiesc încă de adevărurile revelate ale Ortodoxiei.

Așadar, nici dispută sfădăcioasă (ἐρειστική) spre schismă, nici toleranță fără nici o opreliște, știut fiind din istorie că o religie care nu-și apără unicitatea propriei adevărități, își creează singură probleme când e vorba să condamne credința unui sfădăuș (ἐρειστής) drept erezie (αἵρεσις).

Fanatismul și intoleranța proprii unor orientări necreștine nu pot genera, până la urmă, decât violență, fobofobie generalizată, pantofobie între colectivități, state, uniuni politico-economice de

state, precum s-a întâmplat în trecut: dogmatismul sângeros teocratic calvinist, politica de „apatheia” sau „rasism religios” antisemitic medieval.

În unele texte ale patristicii, sunt date privitoare asupra felului în care creștinul trebuie să aibă o mare grijă asupra modului lui de a se comporta ca „om nou”, în raport cu necreștinii, el fiind aspirant spre asemănare divino-umană. Înfățișarea „ex fide bona”, conform unei bune credințe având, prin ea însăși o însemnată înrâurire în diminuarea „relei credințe”, fiind vorba nu doar de comportamentul martirilor de altădată, ci și de o anumită activitate misionară desfășurată ulterior. Și sub acest aspect, cartea elaborată de părintele asistent universitar doctor Liviu Petcu oferă cititorului învățăminte folositoare îndeosebi în capitolul despre martirii ortodocși de pe teritoriul țării noastre. Ar fi vorba deci despre o benefică ἀλληλουχία, afectivitate participativă a celui care scrie sau predică. Învățătorul care învață pe alții, învață și el să nu fie trufaș, îngâmfat, un memorioso (care știe tot), care nu admite replică. Cine crede că știe tot face, deja, primul pas spre prostie, au spus demult înțelepții greci și latini: Heraclit, Epicur, Zenon din Cition, Seneca și mulți alții.

Colaborarea aceasta participativă între participant și participat este în scopul înlăturării anormalității din viața socială, a manifestărilor de primitivitate și josnicie, prin care se răstoarnă și virtuțile civice și credințele religioase. Multiplele forme tehnice electromagnetice ultraperfecționate, forme de transmisie „video”, noile tehnologii extrem de complicate de transdiferențiere a ADN-ului, se desfășoară în secret în unele laboratoare din lume sub formula deținerii nemuririi individuale. Unii psihologi contemporani, ca Stanislav Grof, susțin, din perspectiva unei psihologii transpersonale, că eul, conștiința persoanei individuale nu sunt unice, că în viitor vor fi multiplicare, reproduse prin modificările complicatelor structuri ale acestui misterios ADN.

Vine de la sine că din atare perspectivă, teze precum „creația după chip și asemănare”, iubirea, credința în viața veșnică din cealaltă lume, fericirea *und vieles andere* pierd ceva din sensul lor religios tradițional, cu atât mai mult, cu cât prin astfel de supertehnologii va fi posibilă învierea unor personalități din istoria diverselor popoare. Este de prisos să stăruim asupra gravelor probleme morale, sociale, juridice, politice, religioase, de creație culturală, relații de familie, rudenie între „nemuritori”, între cei reînviați etc.

Desigur, problema viitorului (individual și social) a prezentat un interes deosebit începând cu profeții biblice, în secolele ulterioare, până astăzi, însă o astfel de viitoare nemurire nu mai este a omului, ci a supraomului de care vorbea Fr. Nietzsche. Giovanni Sartori consideră că omul de astăzi este „homo videns”, sclav al „internetului”, al celularelor, robotizat și robot în devenire, dependent de imagini audio-vizuale răspândite în numele artiștilor, anticulturii, antimuzicii, antipoeziei, anti iubirii. Toate acestea nu sunt doar mutații, cum se spune adesea, ci radicale răsturnări de valori: binele în rău, dreptatea în nedreptate, iubirea în ură, pacea în violență sau fericirea în nefericire.

Încă bătrânul Hesiod, în *Theogonia* sa, redă o decădere a omenirii de la o vârstă de aur în care oamenii trăiau întru iubire și armonie, nefiindu-le teamă nici măcar de moarte, vârstă din care se trece, din rău în mai rău până în vârsta de bronz și, în final, vârsta de fier, aceea din vremea sa. Într-o astfel de „vârstă de fier”, vine de la sine că propovăduitorul ortodox trebuie să înfrunte o lume dezlănțuită întru redresarea și propria ei mântuire, mai ales că TV-urile, computerele și telefoanele inteligente au pătruns, pe alocuri, nu doar în instituțiile ecclesiastice, ci până și în mănăstirile și schiturile cele mai retrase.

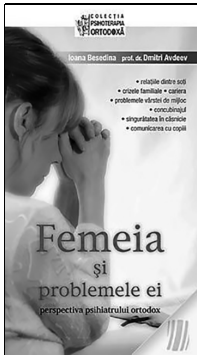
Predicatorul ortodox, într-o astfel de lume, trebuie deci să fie militant, să acționeze pentru triumful cauzei, a principiilor credinței și iubirii creștine în cadrul organizat al Bisericii Ortodoxe Române.

Iubirea nemărginită este, așadar, permanent ascensivă, fără oprire însă, și descensivă, fără să dispară vreodată, fiind divină; este calea epectazelor, cum a spus Sfântul Grigorie de Nyssa inspirat, probabil, și din teoria Ideilor din *Republica* de Platon.

Cartea *Iubirea nemărginită a lui Dumnezeu pentru noi* este de tot folositoare tuturor celor care o vor citi, dar care vor și medita asupra conținutului ei ideatic. În felul acesta, se va putea completa afirmația din nemuritoarele versuri citate mai sus, despre cei plecați pentru că n-au simțit și n-au înțeles ce e iubirea de semen. Deși, autorul cărții nu o spune direct, reiese că toți cei care vor înțelege și simți ce și cum este nemărginita iubire a lui Dumnezeu pentru oamenii pe care i-a creat după chip și asemănare, vor fi primiți în necuprinsul ei.

Prof. Univ. Dr. Constantin MARIN,
Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice din Iași

Prof. dr. Dmitri Avdeev și Ioana Besedina, *Femeia și problemele ei: perspectiva psihiatrului ortodox*, traducere din limba rusă de Eugen Rogoti și Adrian Tănăsescu – Vlas, Editura Sophia, București, 2011, 60 p.

Contemporaneitatea se confruntă cu o serie de probleme, printre care transformarea femeii și a rolului acesteia în cadrul societății. Topica femeii stârnește interesul, tocmai datorită complexității acesteia. Am optat pentru această culegere de îndemnuri ortodoxe din dorința de a descoperi soluții, atât pentru problemele femeii, cât și a familiei din care aceasta face parte.

Volumul propus spre recenzare face parte din Colecția Psihoterapia Ortodoxă și este la a treia ediție, revizuită. Cartea este structurată în patru capitole: „Răspunsuri la scrisori”, „Din practica psihoterapeutului ortodox”, „Despre copii” și „Cu numele lui Dumnezeu – Totul pentru oameni”, alcătuite la rândul lor dintr-o succesiune de subcapitole.

Avdeev Dmitri Alexandrovici, autorul rus al acestei cărți, este medic-psihiatru, psihoterapeut, specialist în psihologie medicală, candidat în științe medicale, director al Institutului pentru probleme ale formării atitudinii creștine față de maladiile psihice și al Centrului de psihoterapie ortodoxă. S-a născut în Rusia, în anul 1964, iar în anul 1988 a terminat cu distincție Facultatea de Medicină cu specializarea „Terapie”. Între 1992 și 1998 a fost stagiar și aspirant în psihiatrie la Institutul medical din Kazan. S-a specializat în psihoterapie și în psihologie medicală la Institutul științific și de cercetare în psihoneurologie „V.M. Behterev” din Sankt-Petersburg, în Academia de formare medicală postuniversitară din Moscova, în clinici din Germania, precum și în alte țări europene. În anul 1992 și-a susținut la Institutul de psihiatrie generală și judiciară „V. P. Serbskii” dizertația pentru titlul de candidat în științe medicale.

Începând din anul 1991, D. A. Avdeev activează în direcția formării atitudinii creștine față de maladiile psihice și a elaborării unui model de psihoterapie ortodoxă. Rezultatele activității sale și experiența sa practică s-au concretizat în numeroase comunicări prezentate la conferințe și seminarii științifice bisericești și profane din Rusia și din străinătate. El este unul dintre autorii Proiectului

Medical Ortodox Rus, care a elaborat un program de recuperare a narcomanilor.

Din anul 2004, D. A. Avdeev conduce Institutul pentru problemele formării atitudinii creștine față de maladiile psihice și Centrul de psihoterapie ortodoxă. De asemenea, doctorul Avdeev este autorul a mai bine de 200 de publicații, inclusiv a 42 de cărți și broșuri, editate în limbile rusă, română, sârbă, bulgară, gruzină, engleză, spaniolă, germană, într-un tiraj total de peste o jumătate de milion de exemplare². Autorul este binecunoscut cititorilor români, lucrările sale fiind publicate de Editura Sophia din București. Enumerăm câteva dintre acestea: *Ortodoxia și medicina*; *Nervozitatea: cauze spirituale și manifestări ale acesteia*; *Bolile psihologice: o abordare ortodoxă*; *Cum să păstrezi sănătatea sufletească a copilului și a adolescentului*; *Studii despre psihoterapia ortodoxă*; *Întristarea și depresia: o abordare ortodoxă*; *Gândurile unui medic ortodox* ș.a.

Cât despre Ioana Besedina, co-autor la acest volum prezentat de noi, ea este jurnalistă ortodoxă, având în grijă rubrica „Psihologia ortodoxă” din revista moscovită „Sănătatea femeii”.

Volume asemănătoare, care au în vedere rolul femeii, din perspectivă ortodoxă, au mai fost abordate și de către alți autori, atât în spațiul românesc (Savatie Baștovoi, *Cartea despre femei*, Editura Cathisma, 2015), cât și în plan internațional (Paul Evdokimov, *La Femme et le salut du monde*, 1958; Brenda Meehan, *Holy Women of Russia: The Lives of Five Orthodox Women Offer Spiritual Guidance for Today*, St. Vladimir's Seminary Press, 1996; Michel Quenot, *Une autre vision de la femme: sa place et son rôle dans l'histoire du salut*, Editeur Orthdruk, 2018).

Sufletul omului contemporan se află într-o criză a spiritualității, ceea ce sporește setea de împlinire în această direcție. Prof. dr. Dmitri Avdeev și jurnalista Ioana Besedina au structurat acest volum de sfaturi psihoterapeutice ortodoxe cu scopul evidențierii dificultăților cu care se confruntă femeia și soluționarea acestora prin diverse modele feminine sau întâmplări descoperite de autori pe parcursul vieții lor profesionale.

Primul capitol, intitulat „Răspunsuri la scrisori”, surprinde curiozități ale femeilor despre teme precum: pocăința, concubinajul,

² A se vedea <https://www.agaton.ro/autor/501/dr-dmitri-avdeev>, accesat la data de 05.01.2020, ora 21:18.

dragostea dintre soți, cariera, milostenia, criza vârstei mijlocii sau singurătatea în căsnicie. Soluțiile psihiatrului la aceste problematice pun accent pe modul în care fiecare persoană se raportează la Dumnezeu, făcând trimitere la dragostea și credința care ar putea schimba atitudinea față de încercări. Dr. Avdeev recomandă o cercetare interioară mult mai atentă, prin care persoana în cauză să descopere scopul înalt al vieții sale. El încurajează femeia să devină conlucrătoare la mântuirea propriei familii, folosind talanții cu care a fost înzestrată: dragostea, blândețea, gingășia, dârzenia, hărnicia, fără de care nu și-ar putea îndeplini misiunea. Trebuie să țină cont de valoarea sa și să nu accepte, în cadrul unei relații, roluri ce nu i se cuvin și ar putea-o înjosi. Comunicarea celor doi soți și a acestora cu Dumnezeu, reprezintă cheia unei căsnicii reușite. Izolarea în propriile supărări nu constituie o rezolvare pe termen lung, ci un mod prin care se acumulează frustrări. Răbdarea, veselie, zâmbetele pot sparge bariere de neatins.

Cel de-al doilea capitol, „Din practica psihoterapeutului ortodox”, reprezintă o scurtă culegere de întâmplări consemnate de-a lungul carierei doctorului Avdeev. De fapt, ceea ce se evidențiază prin aceste scurte relatări denotă forța femeii de a trece peste durere, de a ierta și a lupta pentru cei dragi și pentru sine. Adesea, încercările ne bat la ușă, iar acestea pot fi biruite cu o tărie de caracter inconfundabilă și o credință de nestrămutat. Pierderea omului drag, infidelitatea, kilogramele în plus, neînțelegerile cu copiii nu trebuie să devină piedici în fața speranței. Nimic nu e veșnic, nici măcar percepția noastră asupra necazurilor.

Copiii sunt rodul iubirii celor doi soți, dar totodată sunt și oglinda familiei. În zilele noastre creșterea și educarea acestora a devenit un proces complex și greu de gestionat. Cel de-al treilea capitol, intitulat „Despre copii”, se axează pe sfaturi și avertismente adresate părinților care vor să-și educe copiii din punct de vedere spiritual. Egoismul, lăcomia, slava deșartă, sunt doar câteva dintre patimile care apar încă de la cele mai fragede vârste. „Tratarea” acestora necesită autocunoaștere, pocăință sinceră și harul lui Dumnezeu. Printre altele, jucăriile și programele TV trebuie alese cu grijă, astfel încât, să nu provoace disfuncții psihice. Copilăria trebuie să-și păstreze gradul său de puritate, în ciuda amalgamului informațional specific vremurilor în care trăim.

Volumul cuprinde un ultim capitol, având titlul „Cu numele lui Dumnezeu – Totul pentru oameni”, care surprinde oameni model și învățături cu folos duhovnicesc pentru omul contemporan. Jertfa și milostivirea feminină iau chipul rusoasei Ekaterina Bakunina, tână aristocrată ce ia drumul războaielor pentru a îngriji răniții. O altă figură emblematică rămâne cea a părintelui rus Daniil Sâsoev, ucis de către un fanatic musulman, pentru activitatea lui misionară. Soția sa este cea care-i continuă munca, înmulțind binele și jertfa adusă de către părinte în timpul vieții.

Femeia și problemele ei: perspectiva psihiatrului ortodox poate deveni ușor unul dintre volumele de prim rang, în ceea ce privește subiectul abordat, întrucât, în cuprinsul ei se pot găsi răspunsuri la întrebări actuale. Îndrumările vin din domeniul psihiatriei, astfel încât, informațiile trec prin acest filtru, atât de solicitat în zilele noastre, oferind cititorului o și mai mare credibilitate.

Aceasta nu este doar o carte, ci este un pansament spiritual sau o rază de speranță a femeilor aflate în căutarea sensului vieții, a adevărului. Toate aceste presiuni ce vin din sfera socială, au determinat femeia să aspire către un pedestal ireal, nepotrivit condiției sale superioare. Osteneala cot la cot cu bărbații, lupta pentru independența de orice tip, preocuparea de sine mult prea egoistă nu au făcut altceva decât să altereze firea delicată, jertfelnică și cuvințioasă a femeii. De aceea, autorii pun la dispoziția cititorilor aceste picături de rouă, culese cu grijă spre folosul și mântuirea semenilor.

Elena AVĂDĂNI

Masterandă a Facultății de Teologie Ortodoxă
„Dumitru Stăniloae” din Iași